

Az elektronikus szavazási eljárás egyes kérdései

I. BEVEZETÉS

Szinte valamennyi demokratikus állam a választási részvételi hajlandóság folyamatos csökkenésével küzd (így például hazánkban a 2010-es országgyűlési választásokon a részvételi arány alig haladta meg a 45 %-ot, szemben az 1994-es első forduló közel 69 %-os arányával).^[1] Különös tekintettel igaz ez a fiatal választópolgárok körére, akik között a választástól távol maradók aránya különösen nagy.

Európa számos országának választási szervei kísérleteznek a szavazás olyan új módjainak megkeresésével, amelyek segítségével megfordíthatónak látják a választási részvételi arány csökkenő trendjét. Ezek közé tartozik a jelen tanulmányban tárgyalt elektronikus szavazási eljárás is, aminek bevezetéséhez több ország azt a reményt fűzi, hogy a választók bizonyos csoportjainak (így a fiatal szavazók, a külföldön tartózkodók, illetve a mozgásukban korlátozottak) körében javíthatja a választási részvételt.

Az elektronikus szavazás intézményének megismerését a fogalom meghatározásával érdemes kezdeni. A demokratikus részvételnek számos megvalósulási formája ismert világszerte. A szavazás lebonyolításának módszereit tekintve a választási eljárásokat több kategóriába sorolhatjuk.

Papír alapú szavazásról beszélünk, amikor a választásra jogosultak a hagyományosnak tekinthető nyomtatott szavazólapon adják le a szavazatukat. Ezzel szemben gépi szavazásnak azt nevezzük, amikor valamilyen szavazógép segítségével nyilvánítják ki a választópolgárok az akaratukat. Amikor számítógépek töltik be a szavazógép szerepét, akkor beszélhetünk elektronikus szavazásról.^[2] Kérdéses, hogy az elektronikus szavazáshoz sorolható-e az a módszer, amikor a papír alapon leadott szavazatokat elektronikus szavazatszámoló gép összesíti.^[3]

Az elektronikus szavazási rendszerek tovább oszthatók on-line és off-line módszerekre. Off-line elektronikus szavazás esetén a szavazatot egy önmagában álló, hálózatba nem kapcsolt (*standalone*) számítógépen kell leadni. Ide sorolható az urnát helyettesítő érintőképernyős számítógép, illetve a Németországban kísérletileg alkalmazott digitális toll is.^[4] Az on-line módszer azt jelenti, hogy a szavazáshoz használt számítógépek valamilyen zárt vagy nyilvános hálózatba vannak kapcsolva, és megkülönböztethetünk szerver, illetve kliens gépeket. Amikor az Internetet alkalmazzák számítógépes hálózatként, internetes szavazásról beszélünk.

[1] Országos Választási Iroda adatai, http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/51/51_0.html, (2013.01.3.)

[2] Loncke – Dumortier, 2004, 60.

[3] Szép, 2004, 81.

[4] Hallók, 2011, 192.

Az on-line szavazási megoldások első típusa a szavazóhelyiségben történő on-line szavazat leadás. Ebben az esetben az elektronikus szavazógép a papír alapú szavazáshoz hasonlóan kialakított szavazóhelyiségben van elhelyezve. A szavazóhelyiségben a választási szervek hivatalos képviselői működnek közre a szavazás során, így többek között ők állapítják meg a választópolgár személyazonosságát és szavazásra való jogosultságát. Ebben az esetben nem szükséges a választópolgárt digitális úton azonosítani, hanem az a hagyományos módon, személyazonosító igazolvánnyal történik. A sikeres azonosítás után a választópolgár önállóan adja le szavazatát, az alkalmazott elektronikus eszköz segítségével.

Távoli on-line szavazás esetén a választópolgár nem a fenti, ellenőrzött környezetben adja le a szavazatát, hanem ahhoz a választási szervek által nem felügyelt számítógépet használ. Erre az egyik megoldás az ún. „kioszkos” szavazás, ahol a szavazat leadása a kormányzat által erre a célra különféle helyeken felállított, hálózatba kötött számítógépeken („kioszkoknál”) történik.^[5] A távoli on-line szavazás legteljesebben megvalósuló formája az, amikor a választópolgár a szavazatát bármely, internet kapcsolattal rendelkező számítógépről (így akár saját otthonából is) leadhatja. A távoli on-line szavazási megoldások mindegyikének közös tulajdonsága, hogy a választópolgárok azonosítása digitális úton történik. Erre számos módszert ismerünk, így például Svájcban a választói névjegyzékbe történő felvételtől szóló értesítéssel együtt egy azonosító kódot (PIN) küldenek, amit a személyhez tartozó valamely más kód (pl. személyi igazolvány szám) megadásával együtt lehet az elektronikus szavazáshoz felhasználni.^[6] Észtországban a 2002-ben bevezetett elektronikus személyi igazolvány tartalmazza az azonosításhoz szükséges digitális aláírást is.^[7]

II. EURÓPAI HELYZETKÉP

Az elektronikus szavazás valamely változata már számos európai országban megjelent. Annak ellenére, hogy egyik állam sem tért át kizárólagosan az elektronikus szavazásra, sőt, általánosan inkább pilot-projektekről (szűk körben megvalósított próbákról) beszélhetünk; számos fontos példa akad.

Belgiumban az elektronikus szavazógépek első változatai már 1994-ben megjelentek, azonban az elektronikus szavazás bevezetéséről a 2000-ben tartott helyhatósági választásoktól kezdve beszélhetünk. Itt a választók egy mágneses kártyát kapnak, aminek segítségével használhatják az elektronikus szavazógépet. A kártya alapján a gép megjeleníti a szavazólapot, majd a szavazás eredményét a gép a mágneskártyára rögzíti, ami bekerül egy hagyományos szavazóurnába. A szavazatok tehát fizikai valójukban lesznek továbbítva. A szavazatok elektronikus megszámlálása jelentős időt spórol meg: a 2007-es választáson az elektronikus szavazatok összesítése 5 órával hamarabb megtörtént, mint a hagyományos szavazatoké.^[8]

[5] Szép, 2004, 81.

[6] Szép, 2004, 81.

[7] Loncke – Dumortier, 2004, 75.

[8] Hallók, 2011, 198.

Nagy-Britanniában számos pilot-projekt indult az elektronikus szavazás bevezetésére, így 2003-ban mintegy 1,5 millió választópolgárnak volt lehetősége telefonon, interneten, illetve SMS-ben szavazni. A választás néhány kisebb problémától eltekintve szabályosan és kielégítő eredménnyel zajlott le. A brit választási bizottság jelentésében megállapította, hogy az elektronikus szavazás jövőbeni bevezetése esetén nem lesz elég egyetlen fajta csatornát biztosítani a választópolgárok számára, hanem az előnyök optimális kihasználása érdekében többféle lehetőséget kell biztosítani a szavazatok leadására.^[9]

Svájc különleges helyzetben van, mivel itt a politikai berendezkedés sajátosságai miatt a polgárok akár évente több alkalommal is az urnákhoz járulnak, hogy véleményyt nyilvánítsanak különféle kérdésekben. Ezért már a '90-es évektől kezdve elterjedt a postai úton történő szavazás, ami lényegesen kényelmesebbé tette a választói részvételt.

A Genfi Internetes Szavazási Rendszer tekinthető a legszélesebb körű internetes szavazási kísérletnek. A rendszer központi eleme az a kártya, amelyet a választópolgárok minden egyes szavazás előtt kézhez kapnak. Ezt a kártyát kell bemutatni hagyományos szavazás esetén, elküldeni a postán leadott szavazattal, illetve az ezen található kód segítségével lehet Interneten is szavazni. A 16 jegyű kódhoz egy személyes azonosító kód tartozik, ami a kártya egy részének lekaparásával tehető láthatóvá, ezáltal a választó egyúttal érvényteleníti a kártyát, ami nem használható fel ezután személyesen, illetve postai úton való szavazáshoz. A két kód, illetve a születési idő, illetve hely megadásával azonosítja magát a választópolgár az internetes szavazó felületen. Az azonosításra csak a szavazási folyamat legutolsó fázisában kerül sor, ami után a rendszer visszaigazolást küld a választópolgárnak a szavazat sikeres leadásáról.^[10]

Németországban az elektronikus szavazásra két megoldást is alkalmaztak: elektronikus szavazógépeket, illetve a már említett digitális tollat. Ez utóbbi technikai megoldás lényege az, hogy a választópolgár a szavazatát speciális szavazólapon és speciális tollal adja le. A toll egy elektronikus érzékelőt (kamerát) tartalmaz, ami rögzíti a leadott szavazatot. A szavazófülke elhagyása után a választópolgár újból igazolja személyazonosságát, átadja a digitális tollat a választási bizottságnak, akik azt egy leolvasó berendezésbe helyezik, és ezzel továbbítják az adatokat a központi egységbe. Emellett a szavazólap is bekerül a szavazóurnába. Itt tehát egymás mellett érvényesül az elektronikus, és a papír alapú szavazás.^[11]

A Német Szövetségi Alkotmánybíróság kimondta,^[12] a választások nyilvánosságának alapelve megkívánja, hogy a választások minden lényeges lépését nyilvános vizsgálatnak lehessen alávetni. Így a szavazó nyomon tudja követni, hogy a szavazatát hűen rögzítették-e, illetve az eredmények megállapításakor ellenőrizni lehessen, hogy a leadott szavazatokat pontosan összesítették-e. Általános elvárásként fogalmazta meg az Alkotmánybíróság, hogy a választás egyes lépéseit speciális szaktudás nélkül is megbízhatóan ellenőrizni lehessen. A fentiekre tekintettel alkotmányellenesnek mondta ki a szavazógépekről szóló szövetségi rendeletet, mivel az nem tartalmaz olyan rendelkezést, ami előírja, hogy csak azokat a szavazógépeket lehet alkalmazni, amelyek eleget

[9] Loncke – Dumortier, 2004, 70.

[10] Loncke – Dumortier, 2004, 73–74.

[11] Hallók, 2011, 199.

[12] A Német Szövetségi Alkotmánybíróság 2009. március 3-i döntése – 2 BvC 3/07, 2 BvC 4/07.

tesznek a választás nyilvánosságára vonatkozó alkotmányos alapelv követelményeinek. Németországban így sem az elektronikus szavazógépeket, sem a digitális tollat nem alkalmazzák jelenleg.

III. AZ ELEKTRONIKUS SZAVAZÁS A VÁLASZTÁSI ALAPELVEK TÜKRÉBEN

Az elektronikus szavazás — különösen a távoli internetes szavazás — bevezetésének mérlegeléskor azt kell megvizsgáljunk, hogy a demokratikus választási alapelvekhez ez az új módszer miként illeszkedik.

1. A választás általánossága

Ez az alapelv azt mondja ki, hogy minden választásra jogosult részt vehet a szavazáson, és senkit nem lehet — direkt vagy indirekt módon — a választójoga gyakorlásából kizárni. Általánosságban elmondhatjuk, hogy ez az alapelv sérül, ha a kormányzati intézkedéssel okozott hátrány nem áll arányban az elérni kívánt céllal. A választások vonatkozásában azt kell vizsgálnunk, hogy a választásokon való részvétel lehetősége biztosított-e a társadalom valamennyi tagja számára, és a szavazati jog gyakorlása nem okoz-e aránytalan nehézséget egyes társadalmi csoportok (így például idősek, fogyatékkal élők, írástudatlanok, vagy a számítógépet nem használók) számára. A jelenlegi, papír alapú választási rendszerekről elmondható, hogy kevésbé képesek alkalmazkodni a speciális elbánást igénylők lehetőségeihez.

Az elektronikus szavazási rendszerek vizsgálatakor különbséget kell tennünk a szavazóhelyiségben történő elektronikus szavazás és a távoli elektronikus szavazás között. A szavazóhelyiségben történő elektronikus szavazás az egyenlő hozzáférés biztosítása tekintetében azonos megítélés alá vonható a hagyományos, papír alapú szavazással. A távoli elektronikus szavazás esetében több szempontot is mérlegelnünk kell. Egyrészt a mozgásukban korlátozottak számára könnyebbséget jelenthet, ha szavazatukat leadhatják az otthonukban is, különösebb külső segítség igénylése nélkül. Így mondhatjuk azt, hogy ebből a szempontból az igénybe vehető elektronikus eszközök sokoldalúsága miatt ez a módszer egyrészt szélesebb kör számára is képes biztosítani a választási részvétel lehetőségét. Más szempontból azonban diszkriminatívnak tekinthető, ha a szavazást kizárólag személyi számítógépek útján tesszük lehetővé, hiszen ez kizárja a társadalom azon rétegeit, akik nem rendelkeznek számítógéppel, illetve Internet hozzáféréssel. Ez a probléma részben áthidalható, ha a kormány biztosítja a szavazóhelyiségekben, illetve „kioszkoknál” történő szavazás lehetőségét is. Ebben az esetben a szavazási időszak egy napnál tovább történő meghosszabbítása, illetve a szavazógépek megfelelő számban és hozzáférhető helyeken történő elhelyezése biztosíthatja az egyenlő hozzáférést.^[13]

[13] Loncke – Dumortier, 2004, 62.

2. A választás egyenlősége

A választás egyenlőségének alapelve azt mondja ki, hogy minden választópolgár szavazatát meg kell számolni, és minden szavazatot csak egyszer szabad számba venni. Az elektronikus szavazást ez annyiban érinti, hogy ebben az esetben is biztosítani kell, hogy minden arra jogosult választópolgár szavazni tudjon, csak a választójogosultak tudjanak szavazni, illetve minden választójogosult csak egyszer szavazhasson. Valamennyi érintett kérdést az elektronikus szavazást szolgáló technikai megoldások szintjén kell kezelni.

A rendszereknek elsőként biztosítaniuk kell a választópolgárok megbízható azonosítását. A szavazóhelyiségben történő elektronikus szavazás esetében ez nem jelent problémát, hiszen az azonosítást itt a választási bizottságok tagjai végzik, a papír alapú szavazáshoz hasonlóan. A távoli elektronikus szavazás esetében azonban az azonosítás jelentős nehézséget okoz. A megvizsgált európai országok példáin láthatjuk, hogy az azonosítási módszerek számos válfaja létezik, a postán kiküldött, kizárólag egy szavazáson használható azonosító kódtól kezdve egészen az elektronikus aláírást is tartalmazó személyazonosító okmányig.^[14] A nem felügyelt környezet miatt azonban a legbiztonságosabb azonosítási eljárás mellett sem oldható meg teljes bizonyossággal az, hogy a rendszer által azonosított és a szavazatot leadó személy valóban az arra jogosult választópolgár legyen, vagyis az azonosításra szolgáló eszköz ne kerüljön illetéktelen kezekbe.

Az elektronikus szavazási rendszernek biztosítania kell azt is, hogy minden választójogosult csak egyszer szavazhasson. Jó példa erre a svájci megoldás, ahol az internetes szavazásra jogosító kód láthatóvá tételével a választópolgár egyúttal szemmel láthatóan érvényteleníti a szavazásra jogosító kártyát, így az nem használható fel másodlagosan a szavazóhelyiségben vagy postai úton történő szavazáskor.^[15]

3. A választás szabadsága és titkossága

A választás szabadsága azt jelenti, hogy a választópolgár a tényleges választási akaratát nyilváníthatja ki a szavazáskor, mindenfajta külső kényszertől vagy ráhatástól mentesen. A kényszertől való mentesség és a szavazás titkossága szorosan összekapcsolódó követelmények, mivel a külső behatások leghatékonyabb kizárását a szavazás titkossága tudja biztosítani. Így a szavazás titkossága a választási szabadság *conditio sine qua non*-jának tekinthető.^[16]

A titkosság tekintetében először is azt kell megvizsgáljunk, milyen módon biztosítható az, hogy a szavazási folyamat során harmadik személyek számára ne derüljön ki, hogy a választópolgár kire szavazott. Miért lényeges ennek az alapelvnek a maradéktalan érvényesülése? A szavazófülke magányában a választópolgár úgy szavaz, ahogyan csak szeretne, bármilyen — nemes vagy elítélendő — megfontolás alapján döntsön is végül. Ebben az esetben a döntés saját lelkiismeretére van bízva. Amint azonban a sza-

[14] Lásd 3. pont.

[15] Loncke – Dumortier, 2004, 73–74.

[16] Loncke – Dumortier, 2004, 62.

vazás titkossága sérül, felmerül annak a lehetősége, hogy a választópolgár nem a saját lelkiismeretének engedelmeskedik, hanem valaki másnak.^[17]

A választók jogtalan befolyásolásának számos olyan módozata létezik, amelyek akkor kerülnek a felszínre, ha a szavazás titkosságának elve nem tud maradéktalanul érvényesülni. Az első ezek közül a társadalmi nyomás, akár a választópolgár által ismert személyek, akár ismeretlenek részéről. A nyílt szavazás szószólói — így például John Stuart Mill — azzal érvelnek, hogy a polgártársak előtti felelősség érzése az egyes embereket abba az irányba tereli, hogy önző megfontolásaik helyett a közjó érdekében adják le szavazatukat. Ez az érvelés azonban könnyen megfordítható, hiszen ha elfogadjuk, hogy az egyes embereknek előnyös, ha a saját érdekeik mentén szavaznak, elmondhatjuk, hogy valószínűleg ők még előnyösebbnek találják azt, ha másokat is a nekik előnyös irányban befolyásolnak. Ez pedig a szavazatok másodlagos piacának megjelenéséhez vezet, ahol a szavazatokat adni és venni lehet. Ez a piac azonban csak akkor képes megfelelően működni, ha a „vevők” valamilyen módon meg tudnak bizonyosodni arról, hogy a szavazatok a kért módon lettek leadva. Ezt az ellenőrzési lehetőséget iktatja ki a titkos szavazás.^[18]

Az otthon történő szavazás esetében kevésbé tekinthető reális veszélynek a szavazatok adásvétele, hiszen kicsi a valószínűsége, hogy a háztartás zárt gazdasági közösségében pénzügyi tranzakciók történjenek. Nem zárható ki azonban az egyéb módon történő befolyásolás, sőt a szavazatok más nevében való leadása sem. Ezeket az eseteket összefoglalóan „családi szavazásnak” nevezzük.^[19] Annak ellenére, hogy a Velencei Bizottság állásfoglalása^[20] a családi szavazásban nem látott többletkockázatot az európai hagyományokban már benne élő postai szavazáshoz képest, több kérdést érdemes itt megvizsgálnunk. Egyrészt megállapíthatjuk, hogy a családtagok között az egyenlőség elve kevésbé érvényesül, mint a társadalmi közegben. Ezen felül a családban egészen más normák érvényesülnek, mint a közzférában, ahol „jó polgárnak” lenni nem jelent különösebb áldozatvállalást. Családon belül azonban — különösen egyes kultúrákban — a szülőnek vagy házastársnak való engedelmisség implicit kötelessége felülírja a demokratikus társadalmi normákat. Másrészt pedig elfogadhatjuk azt az érvet is, miszerint családon belül a szavazáshoz használható elektronikus eszközökhöz (számítógép, okostelefon, digitális televízió stb.) való hozzáférés lehetősége nagy mértékben a családi erőviszonyok függvénye. Így az ezen eszközökhöz (beszerzésükhöz, fenntartásukhoz) nagyobb mértékben hozzájáruló családtagok több jogot formálnak azok használatára is.^[21] Érdekes fordulat tehát, hogy ebben az esetben éppen a közügyeket kell megóvni a magánélet káros befolyásától, és nem fordítva. Összességében megállapíthatjuk, hogy a fenti tényezőkre tekintettel a választói akarat szabad kinyilvánítását veszélyeztetheti, ha a szavazás aktusát a szavazóhelyiség ellenőrzött környezetéből az otthoni, ellenőrizetlen és egyenlőtlen tereumba helyezük át.

Egyes szerzők szerint a szavazat leadásának titkossága a távoli internetes szavazás esetében olyan probléma, amire nem lehetséges technológiai megoldást találni, mint

[17] Birch – Watt, 2004, 63.

[18] Birch – Watt, 2004, 65.

[19] Szép, 2004, 86.

[20] Study no. 260/2003 CDL-EL (2003), 16.

[21] Birch – Watt, 2004, 67.

a távoli szavazás más biztonsági kérdéseire. Ezáltal a távoli elektronikus szavazás alkalmazása úgy tekinthető, hogy önmagában kizárja a választás titkosságának maradéktalan érvényesülését.^[22] Megoldást kínálhat a választópolgár befolyásolásának problémájára, ha a választópolgárnak lehetősége van egymást követő több alkalommal is leadnia a szavazatát (vagyis a szavazatát megváltoztatni), amelyek közül végül az utolsóként leadott szavazat kerül összesítésre.^[23] Ez megnehezíti a befolyást gyakorló személy számára a választópolgár ellenőrzését. Második lépésként technikai megoldással kell biztosítani azt, hogy a szavazatok elektronikus továbbítása és tárolása során a leadott szavazat többé ne legyen összekapcsolható a szavazatot leadó választópolgárral.

IV. ELLENÉRVEK AZ ELEKTRONIKUS SZAVAZÁSSAL SZEMBEN

Az elektronikus szavazással foglalkozó szakirodalomban megjelenő ellenérveket két markáns csoportra lehet osztani: a technológiával szembeni ellenérvekre és a társadalmi-szociológiai ellenérvekre.

A technológiai ellenérvek csoportját az azonosítást biztosító informatikai megoldásokat ért kritikákkal érdemes kezdeni. Egy ember személyazonosságának megállapításakor — különösen elektronikus környezet esetén — két lépésből álló folyamatot kell elvégeznünk. Az első lépés a hitelesítés (*validation*), amikor arról győződünk meg, hogy az általunk vizsgált személy valóban létezik-e, illetve rendelkezik-e azokkal a jogosultságokkal (így például választójoggal), amelyek gyakorlása miatt a személyazonosítást végezzük. A második lépés pedig az azonosítás (*verification*), aminek során azt állapítjuk meg, hogy az érintett személy valóban azonos-e azzal, akinek állítja magát.^[24] A hitelesítés esetünkben a választói névjegyzékkel történő összevetés útján könnyen elvégezhető, az azonosítási lépés azonban problémás lehet. Ahogy arra fent már utaltunk, a szavazatot leadó személy teljes bizonyossággal csak a szavazóhelyiségben történő elektronikus szavazás esetén azonosítható a választási szervek által. Minden más esetben szerepet játszik valamilyen fokú bizonytalansági tényező, bármilyen technikai megoldást is alkalmazunk a személyazonosság megállapításához. Kijelenthetjük, hogy a technika jelen állása szerint százszázalékos biztonságú távoli elektronikus azonosítási eljárás nem létezik, így nem biztosítható, hogy a szavazásra jogosult választópolgár és a szavazatot ténylegesen leadó személy egy és ugyanaz legyen.^[25]

A biztonságos azonosítás kérdése tehát megoldatlan, és jelenleg úgy tűnik, nem ellenőrzött környezet esetében ez nem is lesz megoldható. Ezzel az ellenérvvel szemben a távoli elektronikus szavazás támogatói azt hozzák fel, hogy számos ország választási rendszere ismeri és alkalmazza a postai úton történő szavazás intézményét, ami szintén nem tartalmazza azokat a garanciákat, amelyek a szavazatot ténylegesen postára adó személy és a választásra jogosult azonosságát biztosítják.^[26] E megállapítások helyessége

[22] Birch – Watt, 2004, 62.

[23] Šilhavý – Šilhavý, 2008, 141.

[24] Mason, 2004, 168.

[25] Loncke – Dumortier, 2004, 63.

[26] Birch – Watt, 2004, 70.

tagadhatatlan, azonban figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy a postai szavazás ezekben az országokban csak kivételes esetben vehető igénybe (például betegség, járóképtelen állapot, vagy külföldi tartózkodás esetén), és a célja az, hogy a választójog gyakorlását minél szélesebb körben biztosítsa. Így az elérni kívánt cél (az alkotmányos alapjog biztosítása) arányban áll az esetleges sérelem veszélyével (visszaélés a személyazonossággal). Így a fentiekből csak az következik, hogy a bizonytalan azonosítással járó szavazási megoldás kivételes esetekben alkalmazható akkor, ha a célja a választójog gyakorlásának biztosítása azok számára, akik ezzel az alapjogukkal másképpen nem tudnának élni. A kivételes lehetőség főszabállyá történő emelése azonban ezzel az érveléssel nem támasztható alá.

A technikai ellenérvek közül a soron következő a rendszer működésének ellenőrizhetőségére vonatkozik. Azáltal, hogy a szavazatok leadása, továbbítása, tárolása, és végül összesítése is számítógépes programok útján zajlik, az eljárás hitelességének ellenőrzése is rendkívül nehezzé vált. A szoftver egy apró hibája is súlyos károkat tud okozni, ám azokat nehéz felismerni, különösen a megfelelő szaktudás hiányában. A számítógépes rendszer ezen kívül lehetővé teszi azt, hogy ne csak egy-egy szavazatot, hanem a leadott szavazatok széles körét is manipulálni lehessen, rossz szándékú beavatkozás esetén. Erre a papír alapú szavazás esetében csekély lehetőség volt, a felfedezés magas kockázata mellett.^[27] Iránymutatónak is tekinthetjük a Német Szövetségi Alkotmánybíróság fent idézett határozatát, ami kimondja, hogy az elektronikus szavazás csak abban az esetben van összhangban az Alkotmánnyal, ha a választási cselekmény lényeges lépéseit és az eredmény megállapítását speciális szaktudás nélkül is ellenőrizni lehet. Ezt a lehetőséget azonban a számítógépes programokon alapuló elektronikus szavazási rendszerek nem tudják biztosítani. A szavazási eljárás nyilvános ellenőrzésének jó módszere lehet, ha a felhasznált szoftverek forráskódját nyilvánosságra hozzák, és így bárki áttekintheti és véleményezheti azokat.^[28]

A társadalmi ellenérvek közül a digitális megosztottságra vonatkozó érv arra hívja fel a figyelmet, hogy egy digitális készülék kezelése — egy mégoly egyszerű készüléké is — nehézséget jelent a társadalom egyes csoportjai számára. Ezen kívül ne felejtsük meg arról a tényről sem, hogy a számítástechnikai eszközök birtoklása, illetve az Internet kapcsolat megléte elsősorban anyagi kérdés, ami pedig a társadalom szegényebb csoportjait várhatóan kizárja a választójog ilyen úton történő gyakorlásából. Általános vélemény a szakirodalomban, hogy az új technológiát — bevezetése esetén — egy átmeneti időre csak alternatívaként szabad felajánlani, a hagyományos szavazási módszer párhuzamos alkalmazása mellett.

Végezetül a témával foglalkozó szerzők kivétel nélkül kiemelik a társadalom bizalomhiányát az új technológiák iránt. Ez azt jelenti, hogy az eddig megszokottól radikálisan eltérő, új módszert és új eszközöket alkalmazó eljárástól bizonyosan idegenkedni fog a társadalom. Az elektronikus szavazással szembeni bizalmatlanságot növeli a rendszer átláthatatlan és laikusok által ellenőrizhetetlen volta.

A szükséges bizalom kiépítése mindenképpen hosszú folyamat. Eleinte csak pilot-jelleggel, a hagyományos szavazással párhuzamosan lehet alkalmazni, és számos választási ciklus problémamentes lebonyolítása után épülhet ki a rendszer iránti szükséges bizalom. A társadalom megnyerésében ezen kívül nagy szerepe van az oktatás-

[27] Hallók, 2011, 201.

[28] Szép, 2004, 88.

nak is, vagyis a választókat kellő mélységben, ám közérthető módon tájékoztatni kell a rendszer működéséről, és lehetőséget kell adni a kérdéseik feltevésére is.

VI. ÖSSZEGZÉS

Összességében azt mondhatjuk, hogy az elektronikus szavazás lehetőségének kérdése legalább annyi problémát indukál, mint amennyit megoldani látszik. Az ellenérvek egy része olyan szociológiai, társadalmi jellegű problémát tár fel, ami az eljárás fokozatos bevezetése, a választópolgárok alapos oktatása, illetve az új technológiák elterjedése útján javarészt orvosolható. Az elektronikus szavazással azonban néhány olyan ellenérv is szembe szegeződik, amely egyértelműen az alkalmazott technológia sajátosságaiból következik, és a technika jelen állása szerint nem orvosolható. Ide tartozik mindenekelőtt a választópolgár azonosításának kérdése, ami a távoli elektronikus szavazás esetében legfeljebb csak a valószínűség szintjéig biztosítható, ám teljes bizonyosság nem nyerhető.

Ehhez hasonló problémát jelent a rendszer működésének átláthatósága, és a választási eljárás egyes mozzanatainak külső személyek általi ellenőrizhetősége is. A német alkotmánybíróság határozott álláspontja volt, hogy csak az a választási rendszer tekinthető alkotmányosnak, aminek egyes lépéseit speciális szaktudás nélkül is ellenőrizni lehet. Ezzel az érveléssel nehéz vitába szállni, hiszen a választási- és szavazatszámoló bizottságok léte, és összetétele is azt hivatott biztosítani, hogy a választási eljárás felett folyamatosan meglegyen a „civil kontroll”. Ez az elv sérülhetne, ha a jövőben csupán informatikus szakemberek láthatnák el érdemben ezt a feladatot.

Végezetül ne felejtjük el, hogy az állampolgári részvétel a közügyekben nem csupán technikai és eljárási kérdés, hanem ünnepi aktus is. A négyévenkénti urnához járulás mozzanata önmagában is az állampolgári lét egy rítusa, ami önmagában is értéket hordoz.

IRODALOM

- Birch, Sarah – Watt, Bob (2004): Remote Electronic Voting: Free, Fair, and Secret? In: *Political Quarterly*, vol. 75/1. 60–72.
- Hallók Tamás (2011): Szavazás elektronikus szavazógépekkel. In: *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXIX/1. 191–208.
- Loncke, Mieke – Dumortier, Jos (2004): Online voting: a legal perspective. In: *International Review of Law, Computers & Technology*, Vol. 18, No. 1. 59–79.
- Mason, Stephen (2004): Validating identity for the electronic environment. In: *Computer Law & Security Report*, 3. 164–170.
- Šilhavý, Radek – Šilhavý, Petr (2008): Internet Voting. In: *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 2. 137–146.
- Szép Jenő (2004): Elektronikus szavazás. In: *Magyar Közigazgatás*, 54. évfolyam, 2. szám, 79–90.
- *Az Európa Tanács Velencei Bizottságának 2003. november 28-i jelentése*. CDL-EL (2003) 16: Draft report on the compatibility of remote voting and electronic voting with the demands of the documents of the Council of Europe.